

HİKĀYET-İ EBŪ DERDĀ VE HATUN

Halil ERSOYLU

Türk inanç ve kültür tarihinin değişik coğrafyaları ve zaman dilimleri içinde, Yunus Emre, Karacaoğlan gibi birçok ünlü kişinin, farklı yerleşim birimlerinde yaşayan halk kitlelerince ; öncelikle, onlara olan sevgi ve saygının ifade edilişi veya herhangi bir ihtiyaç anında, manevî destek olarak görülüşü şeklindeki sebeplerle, tarihin akışı ve kendi gerçekleri pek de göz önüne alınmaksızın, bu dünyadaki son konaklarının, yalnızca, uzak ve yakın bütün geçmiş kuşaklarının da yaşamış olduğu, atadan kalma yurtlarında, yörelerinde bulunduğu kabul edilegelmiştir.Böylesine bir benimseyişte, zamandaki öncelik veya sonralık, mekândaki yakınlık yahut uzaklık hiç de engelleyici birşey olmamıştır!

Türklerin yerinde yurdunda, kendilerine makam niteliğindeki birer mezar ayrılmış kişiler arasında, Hz. Muhammed zamanında yaşayarak onu görmüş ve sohbetinde bulunmak şerefine ermiş Müslümanlar (sahabeden olanlar) da bulunmaktadır.Bu durumdaki kimseler arasında yer alan Ebü'd-Derdâ'nın, biri İstanbul, Eyüp'te, diğeri de Üsküdar mezarlığında olmak üzere iki makam mezarı¹ vardır.

Lokmanî Dede tarafından, 1504 (H. 910) yılında, Mevlevîlik tarihinin iki ana kaynağı olan Risâle-i Sipehsâlâr ile Menâkıbu'l-ârifin adındaki eserlerin, bazı ekleme ve çıkarmalar yapılarak mesnevî şeklinde Türkçeye çevrilmesiyle meydana getirilen Menâkıb-ı Mevlâna'nın bazı yazmalarında Hikâyet-i Duhter-i Qaravaş (Kız Destanı), Hikâyet-i Bülbül, Hikâyet-i Qaknûs, Hikâyet-i Ken'ân" gibi değişik eserlerle, kaynaklarla ilgili bazı parçalara, toplamı farklı miktardaki beyit sayısı ile de olsa, yer verme yoluna gidilmiştir.

Menâkıb-ı Mevlâna'nın bazı yazmalarında yer alan menkabelerden biri Hikâyet-i Ebü Derda ve Hatun", "Der beyân-ı Hikâyet-i Ebü Derdâ rağiya'llâhu 'anhu", "Der beyân-ı Hikâyet-i Ebü Derdâ" gibi birbirinden biraz

¹ A. Aydınlı, "Ebü'd-Derdâ", *TDV-İslâm Ansiklopedisi*, c. 10, s. 310, İst. , 1994.

farklı başlıklar taşısa da, eski Türk şiiri için değişiklik gösteren konular arasında sayılabilecek türde, sahabeden birine, Ebü'd-Derdâ'ya aittir.

Asıl adı Âmir ve lakabı Uveymir olan Ebü'd-Derdâ'nın, Bedir savaşı sırasında İslâmlığı kabul ettiği, Hz. Muhammed'in, onunla, Selman-ı Fârisî veya başka bir rivayete göre ise Avf bin Mâlik arasında kardeşlik bağını sağladığı nakledilmektedir.

Önceleri ticaretle uğraşan Ebü'd-Derdâ'nın, Müslümanlığı seçtikten sonra, bu işle ibadeti bir arada yürütemediği ve artık dünya malına da önem vermediği için eski mesleğini bıraktığı bilinmektedir.

Daha, Hz. Muhammed hayatta iken Kuranı Kerim'i ezberleyerek ona okuyan Ebü'd-Derdâ, Hz. Ebu Bekir zamanında yapılan Yermük savaşı sırasında, İslâm tarihinde ilk defa olarak kurulan "ordu kadısı" görevine atanmıştır. Hz. Ömer'in halifeliği döneminde bir süre diğer bazı sahabilerle birlikte Medine'de kadılık yaptıktan sonra Humus'a giden Ebü'd-Derdâ, Muaviye'nin Suriye valiliği zamanında Dımaşk (Şam) kadılığına tayin edilmiş, 652 (veya bir kayda göre ise 651) yılında Dımaşk'ta vefat edince, aynı yerdeki Bâbü's-sagîr kabristanında toprağa verilmiştir.

Tefsir, fıkıh, kıraat gibi, Kuranı Kerim'le ilgili bilimlerle, hadis alanındaki en büyük bilginlerden biri² olan Ebü'd-Derdâ'nın, her zaman, Allah rızasını kazanmaya çalışması, çevresinde olup bitenlere hep ibret gözüyle bakması, onun ibadetinin, daha çok tefekkürle dalma ve ibret alma tarzında olduğunu göstermektedir.

Bu makalenin hazırlanılmasında, toplam 106 beyitle en hacimli durumda bulunan İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 2440 numarada kayıtlı bulunan yazma (kısaltması : Ü) esas olarak alınmış, Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi (Ek) bölümü, 48 (kısaltması : H), Fatih, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, manzum, 1319 (kısaltması : A) ve Konya, Mevlâna Müzesi Kütüphanesi, 2179 (kısaltması : M) numaradaki yazmalar da yardımcı nüshalar hâlinde kullanılmıştır. Eleştirili metnin kurulmasında esas olarak alınan Ü nüshasındaki metin harekeli nesihle ve sayfalarda genellikle on üç satırlı olarak yazılmıştır. 38 beyitten meydana gelen H'deki metin talik hattı ile, her sayfasında genellikle on beş satırlı durumdadır. A nüshasında yer alan 39 beyitlik metin, güzel olmayan bir hatla, harekesiz bir durumda ve genellikle on dokuz satırlı olarak yazılmıştır. Ancak 35 beyit bulunduran M nüshasındaki metin ise harekesiz, güzel olmayan, bir nesih hattıyla ve genellikle sayfaları on sekiz satırlıdır.

² M. Th. Houstma, "Ebü'l-Derdâ", *İslâm Ansiklopedisi*, c. 4, s. 75, İst., 1977.

METİN

HİKĀYET-İ EBŪ DERDA VE HATUN

Fe'ilātün, mefā'ilün, fe'ilün

(Fā'ilātün) (fa'lün)

- Ü 180 b, H 69 a, 1 Varıdı bir şahābe__Ebū Derda
A 46 a, M 174 a Hürmet iderdi Aḥmed ol merde
- Ü 181 a 2 Severidi anuñ kanā'atini
Şabrını ḥilmini 'ibādetini
- 3 Hātunı var-ıdı ḥayā ehli
'Ömrine görmeyibdi nā-ehli
- 4 Sabr-ıla faḥrı ihtiyār itdi
Muştafā ne buyurdı öyle itdi
- 5 Faḥrı bunlaruñ ol maḳāma irer
Bir 'abā gönlegi ikisi giyer
- 6 Örtünüp giymege bularuñ i yār
Ol pirāhenden özge yok deyyār
- 7 Sırrı bunlar kimesneye__itmedi fāş
Bir yaḳadan çıkardılar iki baş
- 8 Mescide tañla gelse__Ebū Derda
Maḥremi gizlenürdi bir yirde
- 9 Muştafā-y-ıla ol kılurdı namāz
İtmez-idi şahābelerle niyāz
- 10 Küymez-idi du'āya ol merdān
Cümle ḥalk ḳalur-ıdı aña ḥayrān

- 11 Gelicek gönlegi virürdi __aña tiz
Kendü tennüra girür-idi __o 'aziz
- 12 H̄atun ol demde kıılır-ıdı namāz
Ol iki 'ışķ-ıla iderdı niyāz
- 13 Bir gün aşhablar aña gör n'itdi
Ol Ebü Derda'ya su'al itdi
- 14 Didiler kim niçün gidersin eve
Koyubanı du'ayı ive ive
- Ü 181 b, A 46 b 15 Muştafā dir sizüñ eve varalum
H̄aķ ta'alā n'ider anı görelüm
- M 174 b 16 Geldi __Ebü Derda ol dem eve revān
Dir ki bize gelür o fahr-ı cihān
- 17 Nice __idelüm ki evde nesne yok
Nazarına getürmege az çok
- 18 H̄atun eydür ki guşsa yime kişi
Bir eyü kimse __olub-durur koñşı
- 19 Şimdi arpa getürdi bir kile-vār
Bir çanaķ zeytunı yağı daķı var
- 20 Anı dart kim bişürelüm bir aş
Olsun aña fidā şu cān-ıla baş
- 21 Ol dem arpa aşın bişürdi revān
Geldi aşhābı birle fahr-ı cihān
- 22 Ol dem içre tolar ol evüñ içi
Birezi taşra kıaldı ulı kiçi
- 23 Bir kez itdi nazar o fahr-ı cihān
Ol evüñ içi oldu hoş meydān

- 24 İki yüz var–ıdı şahābe i yār
H̄oş h̄uzūr–ıla oturur ne ki var
- 25 Kaldı bir gūşesi anuñ h̄ālī
Şād olur gördi hatun ol h̄ālī
- 26 Gördi__Ebū Derda gelen ādemi çok
Didi n'idem ki işbu aş azçuk
- 27 Hatun eydür resūla di ki gele
Aşa kılsun nazar ki tola gele
- Ü 182 a, H 70 a 28 Geldi__Ebū Derda Aḥmed'i okudu
Bişen aşı o dem önünde kodı
- 29 Muştafā aşuñ kapağını acdı
Ol demin cūşa gelüben taşdı
- 30 Cümle aşhab yiyüben anı toyar
Artanını daḥı çanağa koyar
- 31 Dir Muhammed gelürse daḥı kişi
İşbu aşdan virüñ aña ülüşü
- 32 Gördiler kim kazan daḥı tolı aş
Cümle aşhab didi o dem şābāş
- 33 Server–i enbiyāsın iy sultān
Cümlemüz cānı yoluña kurbān
- 34 Muştafā ol dem içre tırdı hemān
Ol evüñ ortasına vardı revān
- 35 Bir direk var–ıdı kızıl mermer
Bir kez anı tolaşdı kıldı nazar
- 36 Vurdu ol dem mübārek elin aña
Cümle yārān bu hāle kaldı taña

- 37 İki barmakıla işâret ider
Ol Ebū Derda'ya beşâret ider
- 38 İki emcek virür o mermere Hağ
Biri bal biri süd virür sağıcağ
- 39 Dir Ebū Derda'ya o fahr-ı cihān
Şabruñuzla size __itdi Hağ ihsān
- 40 Her kaçan size hâcet ola i yâr
Sağıcağ bal u yağ ağa her-bâr
- Ü 182 b 41 Dir Ebū Derda var-durur niçe hāl
Bu bi-çârede çok-durur o vebāl
- H 69 a, A 46 a 42 Muştafâ dir bu sırrı iyle 'ayān
M 174 a İşbu yârâna hālün iyle beyān
- 43 Dir Ebū Derda kim i fahr-ı cihān
Saña ma'lūm olur cemî '-i nihān
- 44 Lutf kııl bendeñi düşürme dile
Sırr-ı dost nicesine gele dile
- 45 Dir Muḥammed ki söyle sözüñ i yâr
Tâ ki biline yâr-ıla ağıyâr
- 46 Dir ki __Ebū Derda gitdügüm eve tiz
Sırrı budur işidüñüz i 'aziz
- 47 Hatunumuñ namâzı kalur gic
Zire egninde nesne yoğdur hıc
- 48 Tiz varup gönlegi aña virürem
Ben tenūra girüben otururam
- 49 Çün-ki __Ebū Derda söyledi bu sözi
Cümlesinüñ göyündi aña özi

- 50 Dir Muḥammed ki ben bilürdüm i yār
Liki yārāna iyledüm izhār
- 51 Bileler tā ki fakruñ aḥvālin
Terk ideler ŧu dūnyenūñ ḳālin
- H 69 b 52 Senün-içün du‘ā idelüm i cān
Dürlü ni‘met öñüñe gele revān
- 53 Dir Ebū Derda kim eve varayım
Ḥatunum ne diler anı göreyim
- Ü 183 a 54 Dünyeye meyli yoḳdur anuñ hīc
İncinüp benüm-ile olmaya pīc
- 55 İkimüz daḫı ortaḳuz bu işe
Bize ŧabr u ḳanā‘at oldı pişe
- 56 Muḧtafā dir var imdi eve revān
Her ne kim dir gelüben iyle beyān
- 57 Ol Ebū Derda ḧurdı geldi__eve tīz
Muḧtafā ne ki didi__eyitdi__o ‘azīz
- 58 Çün-ki ḫatun işitdi işbu sözi
Ah idüp ḧoldı yaş-ıla__iki gözi
- 59 Dir bu sırrı niçün ‘ayān itdūñ
Ḥalk arasında sen beyān itdūñ
- 60 Ḥaḳ’dan özge kimesne ḫālümüzi
Bilmez-idi bu ḳıl ü ḳālümüzi
- 61 ‘Ömrümüz gecdi irdi āḫire uş
Hem yaḳındur ḳafeşden uça bu ḳuş
- 62 İki göñlek sorusı eksük ola
Rızḳın eksük ider mi Tañrı ḳula

- 63 Çün-ki hatun bu derdi itdi kabül
Gördi __Ebü Derda'yı kim oldı melül
- 64 Hatun eydür i benüm iki gözüm
Kalbüne katırağ mı geldi sözüm
- A 46 b 65 Yüri var imdi id resüla selâm
Di ki gâybıdan ire bize ta'âm
- 66 Çün-ki hatun bu sözi itdi beyân
Vardı __Ebü Derda sırrı itdi 'ayân
- Ü 183 b 67 Gördiler işbu hâli pîr ü cüvân
Düşdiler cümle ayağına revân
- 68 Ehl-i şabra ni'am irer her-bâr
Tama' ehlinün oldı kârı fışâr
- 69 Añladuñsa bu ma'niyi iy pîr
Evliyâ rāhına __idesiz tekbîr
- 70 Gel i 'aşık bu ma'niye tut güş
Ma'rifet kalbüne tola gele hoş
- 71 La'la bağ seng içinde oldı zebün
Ateş-i şemsde oldı cigeri hün
- 72 Ol sebebden yüzi olur hün-reng
'Işık-ı mîle __olduğı-y-ıçun hem-reng
- 73 İhtiyâr itdi ol Bedahşân'ı
Seng-i hārā içindedür kânı
- A 47 a 74 Şabr-ıla __anuñ bahâsı oldı girân
Tâci üzre götürdi __anı ulı han
- 75 Yemen'ün hâki __anuñcun oldı 'akîk
Ateşe yandı şabrı __idindi refîk

- 76 Sevdiler anı duḥterān-ı nigār
 Kolda boyunda oldu naḡş-ı nigār
- 77 Hākūñ içre olur şu sim-ile zer
 Ateş-i şemsden irer aña eşer
- 78 'Işk-ıla cūşa gelicek ol hāk
 Gıll u gışdan özünü iyledi pāk
- Ü 184 a 79 Zer-ile simüñ ol-durur kânı
 Cümle halk cān bigi sever anı
- 80 Oldılar anuñ emrine fermān
 Cem' idüben hazîne__ ider sultān
- 81 Şabr-ıla buldı bu maḡāmâtı
 İşbu dünyenüñ oldu ālâtı
- 82 Her meşālihde oldu hāşıl u harc
 Genc olur hāşa 'ām olanlara renc
- 83 Hārc ider ehline__ anı 'ārif olan
 Her ne maḡşüd idindi buldı hemān
- 84 Oldı mümsik bi-çāre ser-gerdān
 Ğam-ıla guşşa içre ḡaldı hemān
- 85 Tālib-i dünya olup oldu hasīs
 Dāyımā hem-demi__ oldu ehl-i habīs
- 86 Merd-iseñ aña ma'niyi gözüñ ac
 Tınadı gör cihānda yalıñ u ac
- 87 Şadefi gör ki düşdi 'ummāna
 Beni 'ışk ide diyü dür-dāne
- 88 Ḳāni' olıcağaz tolar içi dür
 Zi şadef kim anuñ içi ola pür

- 89 Şadefi 'ışk-ıla iderseñ çäk
Hâsıl ola dil içre gevher-i pâk
- 90 Nefsi deryâ bilün şadef bu dili
Dünyeye tâlib oldı şunar eli
- 91 Tâlib olduċca olur içi hâli
Dâyımâ zehr olur anuñ balı
- Ü 184 b 92 Tama'ı hırşıla kalur içi boş
Râzı olmaz tola anuñ içi hõş
- M 175 a 93 Her kaçan kâni' olsa dili__ola pür
Sırr-ı ma'nî bilen ola ol dür
- 94 Cehd kıl tola ma'nî işbu dile
'Ārif añladı sırr-ı dili bile
- 95 Ma'rifet oldı dilde dürr-i yetim
Dökdi 'aşıklar ol yola zer ü sim
- 96 Zer degül cânlar itdiler İŝār
Ma'rifetden tıyınca bir esrār
- 97 'İşka ŝıĝmaz dil-ile şerh ü beyân
Ac gözün ğaflet uyĝusından uyan
- 98 Her ki 'ışk câmesin ki iyleye çäk
Zâhir ü bâtın özünü ide pâk
- 99 Küllü 'ayblardan olısar hâli
'İşk u ŝıdĝ-ıla ola her hâli
- 100 Her ne 'ayb kim iderse oldı hüner
Bir nazarda__itdi hâki sim-ile zer
- 101 'İşk-ıla her ne kim dilerse bula
Şıdĝınuñ nârı birle ħalbi tola

	102	Görmeye 'ömri olduğınca zevâl 'İşk-ıla seve__anı bay u yoğsul
	103	Fahr-ı 'âlem şefî' olısar aña Sev resûli gerekse sanı saña
Ü 185 a	104	Ġaflet ehli oldı tâlib-i dünyâ Toldı anuñ içi hevâ vü riyâ
H 70 a	105	Ehl-i luţf ğıll u ğışdan olur pāk 'İşk-ıla hırş yaķasın iyledi çāk
	106	'İşka şıĝmaz dil-ile şerh ü beyân Ac gözüñ ğaflet uyhusından uyan

METNİN BAZI YAZILIŞ ÖZELLİKLERİ

Hikâyet-i Ebū Derda ve Hatun'un İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY 2440 numarada kayıtlı bulunan yazması, eserin tenkitli metni için esas alındığından, doğal olarak, onun, dil incelemesi için de asıl nüshayı oluşturması sonucu ortaya çıkmıştır.

1. Hikâyenin başlığında da yer alan erkek kahramanın adındaki "Derda" kelimesinin son ünlüsü, esas sayılan yazmadaki bütün kullanılışlarında, başlık da dahil olmak üzere, sürekli şekilde, elif yerine, hâ'-i resmiyye veya sadece üstünle (: درده , درد) kaydedilmiştir. Bunlardan ikisinde, "merde" (1) ve "yirde" (8) kelimeleri ile kafiye oluşturan "Derda"nın, diğer bütün kullanımları olan on dört yerde (13, 16, 26) ise, hep, mefâ'ilün cüzünün kısa olan ilk hecesine rastlandığı görülmektedir.

2. Eserde kullanılan ve yalnızca teklik üçüncü şahıs çekiminde bulunan i-fiili, isim veya fiiltabanına getirilmesi, yahut da birleşik fiil oluşturduğu unsurun ister kalın sırada, isterse ince sırada bulunuşu ayırt edilmeksizin, düzenli ve istisnasız olarak bitişik imlâlı biçimde yazılmıştır.

واردی : var-ıdı (1, 3, 24, 35) ; قالید : kalur-ıdı (10), قیلید : kıllur-ıdı (12); سوریدی : sever-ıdı (2), اتمزیدی : itmez-ıdı (9), کیمزیدی : küymez-ıdı (10), کیررید : girür-ıdı (11) , بلمزیدی : bilmez-ıdı (60).

3. Bazı kelime tabanlarının son sesi durumundaki i'leri karşılayan ye harfi kimi kez yazılmayarak, bu sesin, yalnızca, yazıdaki işareti durumunda bulunan ve zaten harekeli bir metin olan yazmada, esre ile karşılanması yoluna gidilmiştir.

اول: ulı (22), طول: tolı (32), شمد: şimdi (19), اكي: iki (24), داخ: daħı (55), امد: imdi (56), قاترقم: qatırak mı (64), م: mi (62), تاڭرى: Tañrı (62), يۈرۈ: yüri (65), ليكي: liki (50).

4. Aynı tutumun, zaman zaman bazı ekler için de uygulanması sonucunda, aynı ekin dahi sözü edilen ünlüsünün, harfli ve esreli, harfsiz, fakat, esreli olmak üzere iki türlü imlâ ile yazıldığı görülmektedir. Metindeki yaygın tercih, belirtilen durumun harfi yazılmayan şeklindedir. Bunlar teklik 3. şahıs iyelik, yükleme durumu, görülen geçmiş zaman, geniş zamanın hikâyesi gibi isim ve fiil tabanları ile ilgili çekimlemelerdir.

فخر: fahrı (4), اكييس: ikisi (5), سىر: sırrı (7), جان: cānı (33), بورد: buyurdı (4), ائمد: itmedi (7), قىلريد: kılırıldı (9), قىلريد: kılır-ıdı (12), ايدردي: iderdı (1), كىلد: geldi (16), ايج: içi (23).

5. Kelime sonundaki ye yazılmayışlarında özel bir durum vardır ki, bu da, şiirde kullanılan aruz vezninin ilgili parçasındaki açık heceyi sağlamak ve bunu imlâda da gösterebilmek amacıyla “iy” kelimesinin “i” olması gereken yerlerde y sesini belirten ye harfinin kaydedilmemesidir. Fakat, bu çeşit bir imlâ anlayışı, bütün metin boyunca uygulanamamış, “iy” edatının kısa hece olan yerlerdeki bazı yazılışlarında hemze eliften sonra ye harfine de yer verilmiştir.

ا: i (24, 40, 45 : Buradaki kullanımlar aruz veznine göre kısa olan heceler içindir.) ;

اى: i (43, 46, 64, 70 : Buradaki kullanımlar da, aruz cüzünün yine kısa hecelerine rastlamaktadır.).

6. Kelime tabanlarındaki ünlülerin ilgili harfleri belli bir düzen ile kaydedilmemiştir. Ara sıra, vezindeki kapalı heceye rastlayan yerlerde, üstelik yapım veya çekim ekine, hatta, görevli sese, daha ötesi, Fars dili kuralına göre yapılan bazı tamlamalara dahi rastlaması hâlinde bile, bunların normal yazılışları dikkate alınmaksızın elif, vav, ye harflerinden, kelime yahut da ekin ses yapısına elverişli olanının getirilmesi yoluyla, Arap ve Fars imlâlarının olumsuz etkileri sonucunda zaten bozulan Türk dili yazımının daha da karışık bir duruma düşmesine sebep olunmuştur.

چق : çanağ (19)– چناقه : çanağa (30), ساغیجق : sağıcağ (38)– ساغیجق : sağıcağ (40), داھی : dağı (41)– چق : çok (17), چوق : çok (17), یوق : yok (47)– یوق : yok (17), یوق : yok (17), داھی : dağı (32), داھی : dağı (31)– دخی : dāğ (32), گلبین : gelüben (29)– گلبن : gelüben (56), یولکا : yoluğa (33), طکا : tağa (36), خاتومک : hatunumuñ (47), ادالر : ideler (51), ادالم : idelüm (52), قلبکا : kalbüne (64, 70), جیگر : cigeri (71), آتشی شمدن : āteş-i şemsden (77), طالبی دنیا : tālib-i dünyā (104).

7. Özellikle, klâsik Osmanlı Türkçesi döneminde yazılışı kalıplaşmış duruma geçen zamir çekimleri, bu metinde de değişik imlâlıdır.

اكا : aña (10), اكا : aña (11), اكا : aña (49), اكا : aña (77), ساڤا : saña (43), ساڤا : saña (103), سزک : sizüñ (15), سیزه : size (40).

8. Bazı yabancı kelimelerdeki uzun ünlü belirtisi olan harf, o yerdeki vezni bozacak durumda ise zaman zaman yazılmamıştır.

پیشه : pişe (< pişe : 55), تیز : tiz (<tiz ; 48), زی : zi (< zi ; 88).

9. Yazılışında, aslî olarak elif-i maksure bulunduran “Muştafâ” kelimesi, mısraların hep başında yer almasına, yani, vezinle de herhangi bir ilgisi bulunmamasına karşılık, daha çok, sadece elifle kaydedilmiştir.

مصطفی : Muştafâ (4, 42), مصطفا : Muştafâ (9, 15, 29, 34, 56, 57).

10. Aynı beytin kafiyelerini oluşturan kelimelerin sona rastlayan ekleri sesçe aynı, biçimce farklı olan harflerle yazılarak, imlânın göze de hitap etmesinin, göz kafiyesi durumunun bozulmasına yol açılmıştır.

اوله : ola (62. beytin ilk mısrası)– قلا : qula (62. beytin son mısrası).

11. Metinde, harflerin yazıdaki dizilişini ilgilendiren bitişik yazılışlı birkaç kelime görülmektedir.

قاترقم : qatırak mı (64), اشبحال : işbu hâli (67), نکم : ne kim (101).

12. Ön sesinde geniş ünlü taşıyan “eyle-” fiili bu metindeki bütün kullanılışlarında, elif ve ye harfli imlâsından, ayrıca, esre şeklindeki yazı işaretinin konulmasından da açıkça anlaşılacağı üzere hep “iyle-” yapısı içinde, ön sesi darlaştırılmış olarak tercih edilmiştir.

ایله : iyle (42 : iki mısrasında da, 56), ایلدیم : iyledüm (50), ایله : iyledi (78,105), ایله : iyleye (98).

NÜSHA FARKLARI

- Başlık : H'de : Der beyân-ı Hikâyet-i Ebû Derdâ radîya'l-lâhu 'anhu, A ve M'de Der beyân-ı Hikâyet-i Ebû Derdâ.
- 1 -ıdı : H, A ve M'de idi, Ebû : H, A ve M'de Bû || iderdi : H, A ve M'de eylerdi.
- 2 H'de yok ; sever-ıdı : A ve M'de hoş severdi || 'ibâdetini : A ve M'de riyâzetini.
- 3 H'de 2 ; hâtonı : H, A ve M'de mahremi, -ıdı : H, A ve M'de idi || 'ömrine görmeyibdi : H, A ve M'de görmemişti 'ömürde.
- 4-6 H, A ve M'de yok.
- 7 H'de 3, A ve M'de 4 ; sırrı bunlar : H'de itmedi sırrını, A ve M'de itmeyüp sırrını || itmedi fâş : H, A ve M'de fâş.
- 8 H'de 4, A ve M'de 5 ; mescide tañıla : Ü'de diñla mescide, tañıla gel-se__Ebû : H'de gelse tañıla Bû, Ebû : A ve M'de Bû.
- 9 H'de 5, A ve M'de 6 ; Muştafâ-y-ıla : H, A ve M'de Muştafâ birle || H'de Olınur ba'dehu du'â vü niyâz, A ve M'de Gelür evde iderdi sâz u güdâz.
- 10 H'de 6, A ve M'de 7 ; -ıdı : H, A ve M'de idi, merdân : H, A ve M'de bir ân || halk ıalır-ıdı : H, A ve M'de aşhâb olur.
- 11-14 H, A ve M'de yok.
- 15 Birinci mısra H ve A'da 19. , M'de 17. beytin ilk mısrası durumunda, ikinci mısra yok ; H'de Varalum dir eve o fahr-ı cihân, A ve M'de Varalum hâneye buyurdu o han.
- 16 H ve A'da 20, M'de 18 ; H, A ve M'de Döşedi hâneye gelüp bir pöst || dir ki : H, A ve M'de didi Aşmed, o fahr-ı cihân : H, A ve M'de iy döst.
- 17 H ve A'da 21, M'de 19 ; H, A ve M'de Ne kılalum ev içre nesne de yoğ || Nazarında komağlığa az u çok.
- 18 H ve A'da 22, M'de 20 ; eydür ki guşsa yime : H'de ol dem aña didi ki, hâton eydür : A ve M'de didi hâton, yime : A ve M'de çekme || H, A ve M'de Var-durur yanumuzda eyü koñşı.
- 19 A'da 23, M'de 21, H'de yok ; şimdi : A ve M'de evine, getürdi : A ve M'de geldi || zeytını yağı : A ve M'de zeyt revđan.

- 20 H'de 23, A'da 24, M'de 22 ; H'de *Ḳarẓ* al andan bize bişür bir aş, A ve M'de *Ḳarẓ* al andan dahı bişür bir aş || olsun aña : H ve A'da yolına olsun.
- 21 İkinci mısra H'de 24. , A'da 25. ve M'de 23. beytin ilk mısrası durumunda, ikinci mısra yok ; aşhābı : H'de aşhāb.
- 22 Birinci mısra H'de 24. beytin ikinci mısrası durumunda, ikinci mısra yok, A ve M'de yok ; H'de Bir kaç ādemle tōldı hāne hemān.
- 23 H'de 25, ikinci mısra A'da 25. ve M'de 23. beytin ikinci mısrası durumunda, birinci mısra yok ; bir kez : H'de nazar, nazar o fahr-ı : H'de o mefhar-ı dü- || ol evüñ içi : H, A ve M'de hānenüñ şahını, hoş : H, A ve M'de bir.
- 24-27 H, A ve M'de yok.
- 28 H ve A'da 26, M'de 24 ; Ebū : H, A ve M'de Bū || o dem : A ve M'de anuñ.
- 29 M'de 25, H'de yok ; A'da *Ḳazanuñ Aḥmed* ağzını açdı, M'de *Ḳazanuñ Aḥmed* ağzını acdı || gelüben : A ve M'de geldi aş.
- 30 H'de 27, A'da 30, M'de 26 ; yiyüben anı toyar : H, A ve M'de anı yiyüp tōydı || H, A ve M'de Bir niçe kāseye de aş tōydı.
- 31 H, A ve M'de yok.
- 32 H'de 28, A ve M'de 27 ; dahı : H'de yine, dahı tōlı : A ve M'de yine tōlu || cümle : H, A ve M'de didi, didi o dem : H, A ve M'de Aḥmed'e.
- 33 H'de 29, A ve M'de 28 || H'de *Yoluña* cümle cānumuz ḳurbān, A ve M'de *Yoluña* dermiyān ola dil ü cān.
- 34 H, A ve M'de yok.
- 35 H'de 30, A'da 31, M'de 29 ; -ıdı : H, A ve M'de idi || ḳıldı nazar : H, A ve M'de ol server.
- 36 H, A ve M'de yok.
- 37 H'de 31, A'da 32, M'de 30 ; her üçünde de mısralar yer deḡiştirmiş ; barmaḳıla : H, A ve M'de barmaḡıla || ol Ebū Derda'ya H'de *Muştafā* anda bir, A ve M'de lutfıla anda bir.
- 38 H'de 32, A'da 33, M'de 31 || bal : H'de süid, süid virür : H'de şehd olur.
- 39-41 H, A ve M'de yok.
- 42 H'de 7, A ve M'de 8 ; H'de *Ḥazret-i Muştafā* buyurdı revān, A ve M'de *Faḥr-ı 'ālem* buyurdı anda 'ayān || ḥālūñ iyle : H'de ḥāli eyle, yārāna : A ve M'de ihvāna, iyle : A ve M'de eyle.

- 43–45 H, A ve M’de yok.
- 46 H’de 8, A ve M’de 9 ; dir ki__Ebū : H’de didi Bū, dir ki__Ebū Derda gitdügüm : A ve M’de didi iy şāh gitdigim || H, A ve M’de Bu–durur sırrı eylerem perhiz.
- 47 H’de 9, A ve M’de 10 ; H’de Yoldaşum evde ya’ni qalmaya gic, A ve M’de Yoldaşum dahı evde qalmaya giç || zire : H, A ve M’de anuñ , hıc : H, A ve M’de hıç.
- 48 H’de 10, A ve M’de yok || girüben : H’de girüp hoş.
- 49–51 H, A ve M’de yok.
- 52 H ve A’da 11, M’de yok ; H ve A’da Didi Aḥmed Hūdā’dan isteyelüm || öñüñe gele revān :: H’de naşibüñ ola delim, A’da naşib ola diyelim
- 53 H ve A’da 12, M’de yok ; H’de Didi Bū Derda ḥāneye varayım, dir Ebū : A’da didi Bū, kim : A’da bir || H’de Rāzı olur mı ḥatunum göreyin, A’da Rāzı olur mı maḥremüm göreyim.
- 54 H, A ve M’de yok.
- 55 H ve A’da 13, M’de 11 ; ortağuz : H, A ve M’de ortağuz || pişe : A’da bişe.
- 56, 57 H, A ve M’de yok.
- 58 H ve A’da 14, M’de 12 || ah idüp tıldı yaş–ıla : H, A ve M’de eşk–rız oldı tıldı.
- 59 H ve A’da 15, M’de 13 ; dir bu : H’de didi, dir bu sırrı niçün : A ve M’de didi sen sırrımız || H, A ve M’de Ḥālümüz ḥalka dāsītān itdüñ.
- 60 H’de 16, A ve M’de yok.
- 61 H, A ve M’de yok.
- 62 H’de 17, A’da 16, M’de 14 ; A ve M’de mısralar yer değıştirmiş ; şorusı : H, A ve M’de su’āli.
- 63 H, A ve M’de yok.
- 64 A’da 17, M’de 15 ; A ve M’de Didi ḥatun aña ki iy gözüm || Göñlüñe katı mı gelür bu sözüüm.
- 65 H ve A’da 18, M’de 16 ; yüri : H, A ve M’de didi, id : H, A ve M’de kıl || di ki : H’de ya’ni, A ve M’de bize, bize : A ve M’de rızķ u.
- 66 İkinci mısra H ve A’da 19. , M’de 17. beytin ilk mısrası durumunda, ikinci mısra yok || vardı Ebū : H, A ve M’de geldi Bū, sırrı itdi : H’de ḥāli kıldı beyān, A ve M’de kıldı sırrı.

- 67 H, A ve M'de yok.
- 68 H'de 33, A'da 34, M'de 32 ; irer : H, A ve M'de virür || kārı : Ü'de sa'yi.
- 69, 70H, A ve M'de yok.
- 71 H'de 34, A'da 35, M'de 33 ; la'la baḡ : H, A ve M'de la'lı gör || H'de Ḥar-ı şems anuñ itdi baḡrını ḥūn, A ve M'de Āteş-i şems itdi baḡrını ḥūn.
- 72 H, A ve M'de yok.
- 73 H'de 35, A'da 36, M'de 34 || ḥārā : Ü'de ḥāre, ḥārā içindedür : H, A ve M'de ḥārāda oldu anuñ.
- 74 H'de 36, A'da 37, M'de 35 ; H, A ve M'de Oldı kıymetde cümleden o ziyād || Kim götürürse dāyımā ola şād.
- 75 H'de 37, A'da 38, M'de 36 ; anuñçun : A'da anuñ-ıçun || idindi : A ve M'de itdi.
- 76–92 H, A ve M'de yok.
- 93 A'da 39, M'de 35 ; A ve M'de Qāni' olanlar irdiler gence || Ādemi uğradur tama' rence.
- 94–104 H, A ve M'de yok (102. beyitte : bay u yoḥsul : yoḥsul u bay).
- 105 H'de 38, A ve M'de yok ; luḡ ḡill u ḡışdan olur : H'de 'ıḡḡ oldu ḡill u ḡışdan || H'de Gāfilān oldu ḡırş-ıla nā-pāk.
- 106 H, A ve M'de yok.

METNİN SÖZLÜĞÜ

A, a

- 'abā : (< 'abā : A.) : dövme yünden elde edilen bir çeşit kumaş (5).
- ac : tok olmayan, aç (86).
- ac- : bir şeyin kapağını kaldırmak, açmak (29).
- ādemi : (< ādemī : A., F.) insanoḡlu, insan (26).
- aḡyār : (A.) yabancılar, başkaları, eller ; hasımlar, düşmanlar (45).
- ah : acı, aḡrı duyulduğunda söylenen ünlem (58).
- ah it- : ah etmek, inlemek (58).

- āḥir : (A.) son (61).
 Aḥmed : (A.) Hz. Muhammed'in adlarından biri (1).
 aḥvāl : (A.) hâller, durumlar (51).
 ak- : (sıvı madde) yukarıdan aşağıya düşmek, akmak (40).
 'akīk : (A.) genellikle kırmızı renkte olan bir çeşit değerli taş, akik (75).
 ālāt : (A.) vasıtalar, aletler (81).
 ālāt ol- : vasıtalar hâline gelmek, vasıtalar olmak (81).
 'ām : (< 'āmm : A.) kaba, terbiyesiz, bayağı (82).
 'ām ol- : bayağı olmak (82).
 aña : ona, "o" zamirinin yönelme eki almış biçimi (10).
 anı : onu, "o" zamirinin belirtme durumu (15).
 aña- : akıl erdirmek, kavramak (139) ; farkına varmak (69).
 anuñ : onun, "o" zamirinin ilgi durumu (2).
 ara : toplu bulunan kimselerin içi (59).
 'ārif : (A.) irfan sahibi, bilgili ; olgun insan (83).
 'ārif ol- : irfan sahibi olmak ; olgun insan olmak (83).
 arpa : arpa (19).
 art- : gereğince harcandığı hâlde bitmemek, bir miktar geri kalmak, artmak (30).
 aşḥab : (< aşḥāb : A.) ashap (13).
 aşḥāb : (A.) sahipler, sahip olanlar ; Hz. Muhammed'in sohbetinde bulunmak şerefine ermiş Müslümanlar (21).
 aş : pişirilerek hazırlanan yemek, aş (21).
 'āşık : (A.) dost ; (Tas.) Allah'ı çok seven, ilahî aşka yönelmiş olan (70).
 āteş : (F.) ateş ; aşırı sıcaklık (71).
 ayak : bacakların yere basan ve bilekten aşağıda bulunan bölümü, ayak (67).

- ayağına düş- : ayağına kapanmak, yalvarmak (67).
 'ayān (99) < 'ayān : (A.) : açık, görünür, meydanda, gözle görülen (42).
 'ayān it- : belli etmek, bilinir duruma getirmek (59).
 'ayān iyle- : belli etmek, bilinir hâle getirmek (42).
 'ayb (A.) : kusur, leke, ayıp (99).
 'ayb it- : kusur işlemek (100).
 az : (F.) biraz; çok olmayan; nicelik ve nitelik bakımlarından eksiklik belirtir (17).
 az çok : biraz, bir miktar, az çok (17).
 azçuk : azıcık (26).
 'aziz (A.) : değerli ; seçkin, saygıdeğer (11).

B, b

- bahā : (F.) kıymet, değer (74).
 bal : bal arılarının çiçek özlerini toplayarak kovanlarında yaptığı tatlı ve kıvamlı madde, bal (38).
 barmak : parmak (37).
 bāṭın : (A.) iç ; içteki, iç yüzdeki, gizli âlem (98).
 bay : zengin ; ulu (102).
 Bedaḥşān : (F.) Türkistan ile Hindistan arasında bulunan ve "la'l-i Bedaḥşān" adı ile anılan bir çeşit yakutu ünlü olan yer (73).
 ben : teklik birinci kişiyi karşılayan zamir, ben (50).
 bende : (F.) kul ; bağlı, bağlanmış (44).
 beşāret : (A.) müjde, muştı (37).
 beşāret it- : müjdelemek (37).
 beyān : (A.) anlatma, belirtme, bildirme, açık söyleme (42).
 beyān it- : anlatmak, söylemek (59).
 beyān iyle- : anlatmak, bildirmek (42).

- bi-çäre : (< bi-çäre : F.) çaresiz, zavallı (41)
 bi-çäre ol- : çaresiz kalmak, zavallı duruma düşmek (84).
- bil- : bir şeyden haberi olmak (50) ; kabul etmek, tanımak (90) ; idrâk etmek, anlamak, akıl erdirmek (93).
- bir : bir, tek (5) ; beraber, birlikte (7) ; herhangi bir şeyi belirsiz olarak gösterir (8).
 bir yağıdan iki baş çıkar- : birlik ve dirlik içinde yaşamak (7).
- birez : az miktarda, biraz (22).
- biri : biri, bir tanesi, bir teki (38).
- birle : ile (21).
- biş- : (besin) ısı, kızgın yağ veya kaynar su aracılığı ile yenilebilir duruma gelmek, pişmek (28).
- bişür- : bir besini, ısıda, gereğince tutarak yenilebilecek duruma getirmek, pişirmek (20).
- biz : çokluk birinci şahsı karşılayan zamir, biz (16).
- boş : içinde, üstünde hiçbir şey bulunmayan, boş (92).
- boyun : gövdenin baş ile omuz arasında kalan bölümü, boyun (76).
- bu : yer, zaman veya anlatım bakımından en yakın olanı belirten sıfat (41).
- bul- : kazanmak, ele geçirmek, sahip olmak (83).
- bular : bunlar , “bu” zamirinin çokluk eki almış biçimi (6).
- bunlar : “bu” zamirinin çokluk eki almış durumu (5).
- buyur- : (saygı duyulan kimse için) demek, söylemek ; emretmek, buyurmak (4).

c

- câme : (F.) elbise, giysi (98).
 câmesin çâk iyle- : yaşadığı olayların etkisiyle kendisini kay-

- betmek, yakasını yırtmak (98).
- cān : (F.) hayat, dirilik, can ; öz, asıl varlık (20) ; kişilerin birbirine hitap etme, seslenme sözü (52).
 cān bigi sev- : çok sevmek, pek hoşlanmak (79).
 cān-ıla baş fidā ol- : uğruna hiçbir şeyden kaçınılmamak (20).
 cān(lar) işār it- : can(lar) feda etmek, bir uğurda, insan, en değerli varlığı olan canı hiçe saymak (96).
- cehd : (A.) çalışma, çaba gösterme (94).
 cehd kııl- : çalışmak, çaba göstermek (94).
- cem' : (A.) toplama (80).
 cem' it- : toplamak, bir araya getirmek (80).
- cemī' : (A.) hep, bütün, hepsi (43).
- ciger : (F.) ciğer ; (mec.) yürek, bağır (71).
 cigeri hūn ol- : bağırı kan dolmak, yüreği yanmak, çok acı çekmek (71).
- cihān : (F.) cihan, dünya ; halk (86).
- cūş : (F.) coşma, coşkunluk (29).
 cūşa gel- : coşmak, coşuvermek (29).
- cümle : (A.) hep, bütün (10).

ç

- çāk : (F.) yırtık, yarık (89).
 çāk it- : yarmak, ayırmak (89).
- çanağ : çukurca, yayvan kap, çanak (19).
- çok : ziyade, fazla, çok (26).

- çün-ki : (F.) nitekim ; (çekimli fiil önünde yer alırken) ...ince, ...ince
 (49) ; bu tarzda, bu suretle (66).
- d**
- dahı : dahi, da, de ; bundan başka, aynı zamanda, hem'de (19) ; hâlâ,
 henüz (32).
- dart- : çekmek ; işlemek (20).
- dāyımā : (< dā'imā : A.) her zaman (85).
- dem : (F.) an, vakit, zaman (12).
- demin : an ; anda, sırada (29).
- derd : (F.) dert, gam (63).
- deryā : (F.) deniz (90).
- deyyār : (A.) kimse, kişi, insan (6).
- di- : demek, söylemek, dile getirmek (14).
- dil : lisan, dil (44).
- dile düş- : çok konuşulur olmak, kendisinden çok söz edilmek
 (44).
- dile gel- : söylenmek, anlatılmak (44).
- dil-ile : ifade tarzında, söz aracılığı ile, anlatım yoluyla (97).
- dil : (F.) kalp, iç, gönül (89).
- dile- : dilemek, bir şeyin yapılmasını istemek, arzu etmek (53).
- direk : taş veya başka maddelerden yapılan uzun ve kalın destek ; sütun
 (35).
- diyü : diye, diyerek (87).
- dost : (< dōst : F.) dost, sevilen kimse ; (Tas.) gerçek sevgili, Tanrı (44).
- du'ā : (< du'ā' : A.) dua, Allah'a yalvarma, niyaz (10).
- du'ā it- : Allah'a yalvarmak, niyazda bulunmak, dua etmek (52).
- duḥterān : (F.) kızlar (76).

- durur : isimlere gelerek onların isim-fiil yapısında kullanılmasını sağlayan bildirme eki fonksiyonlu dil bilgisi unsuru , -dır, -tır, ... (41).
- dünye : (< dünyā : A.) dünya ; (mec.) insanı Allah'tan uzaklaştıran ve gaflete düşüren her şey (mal, mülk, şan, şöhret, makam, mevki, ... gibi) (51).
- dür : (F. < dürr : A.) inci (88) ; (Tas.) ; kâmil insan (93).
dür ol- : inci durumuna, niteliğine bürünmek ; kâmil insan olmak (93).
- dür-
dâne : (F.) inci tanesi ; değerli (87).
dür-dâne it- : inci tanesi hâline getirmek ; itibarlı duruma kavuşturmak, değer kazandırmak (87).
- dürlü : türlü, çeşit çeşit (52).
- dürr : (A.) inci (95).
dürr-i yetim (F.) : büyük inci, sedefinde tek olarak çıkan iri inci (95).
- düş- : herhangi bir etkiyle yukarıdan aşağıya inmek, düşmek (87).

E, e

- Ebū Derda : (< Ebū Derdā : A.) k. a. (1).
- egın : arka, sırt (47).
- ehl : (A.) ehil, bir şeyi kendisinde bulunduran, bir şeye sahip olan (3) ; marifetli, usta, bir şeyde yetkili olan ; bir şeye lâıyk olan (83).
- eksük : ihtiyaç duyulan şey, noksan, eksik (62).
eksük it- : ihtiyaç duyulan şeyi vermemek, eksik etmek (62).
eksük ol- : bulunmamak, var olmamak (62).

- el : kolun bilekle parmak uçlarına kadar olan ve tutmaya, iş görmeye yarayan bölümü, el (36).
elin vur- : el atmak, dokunmak, el sürmek (36).
- emcek : meme (38).
- emr : (A.) emir, buyruk (80).
emre fermân ol- : emri yerine getirmeğe hazır bulunmak, buyruğa boyun eğmek (80).
- enbiyâ : (< enbiyâ' : A.) nebiler, peygamberler (33).
- eşer : (A.) tesir, etki (77).
- esrâr : (A.) sırlar (96).
- ev : ev, konut (14).
- evliyâ : (< evliyâ' : A.) veliler ; (Tas.) Hakk'ın dostları, sevgili kulları, Allah'ın kendilerine keramet ve ilham bağışladığı mümin kimseler ; tek bir kişi karşılığında da kullanılmıştır. (69).
- eyt- : demek, söylemek, dile getirmek (18).
- eyit- : demek, söylemek (57).
- eyü : iyi (18).

f

- fahır : (A.) kıvanç, şeref ; fazilet, erdem (4).
fahır-ı 'âlem (F.) : âlemin övüncü (olan Hz. Muhammed) (103).
fahır-ı cihân (F.) : cihanın övüncü, dünyanın şeref duyduğu (kişi ; Hz. Muhammed) (16).
- fakır : (A.) fakirlik, yoksulluk (5).
- fâş : (F.) meydana çıkma, açığa vurma (7).
fâş it- : meydana çıkarmak, açığa vurmak (7).
- fişâr : (F.) az miktar, biraz ; yetersiz (68).
fişâr ol- : az miktarda olmak ; yetersiz olmak (68).

g

- gel- : varmak, ulaşmak, erişmek (8) ; bir yerden alınarak başka bir yere ulaştırılmak, gönderilmek (52) ; fiillerin, birleşik fiil çekiminde kullanılmasını sağlayan yardımcı fiil (27).
gel : olumlu emir kipi durumunda iken kimi kez bir tavsiyeye, öğüde, dileğe işaret eder (70).
- genc : (F.) hazine (82).
genc ol- : hazine hâline gelmek, itibar sağlayıcı şey durumuna geçmek (82).
- gerek : lâzım, gerek (103).
- getür- : bir yere gelmesini sağlamak, getirmek (17).
- gevher : (F.) değerli taş, cevher ; bir şeyin aslı, esası (89).
- gic : kararlaştırılan veya beklenen zamandan sonra, geç (47).
- gir- : dışarıdan içeriye geçmek, sokulmak, girmek (11).
- girān : (F.) (maddî ve manevî olarak) ağır (74).
girān olmak : yükte hafif, pahada ağır olmak, maddî değeri çok olmak ; manevî, değeri yüksek olmak, itibar kazanmak (74).
- git- : bir işten veya bir yerden ayrılmak ; varmak, ulaşmak (14).
- giy- : bir şeyi vücuda geçirmek, giymek (5).
- gizlen- : gizlenmek, saklanmak (8).
- göñlek : gömlek, üste giyilen şey (5).
- gör- : görmek, gözle bir şeyin varlığını algılamak ; bakmak (3); kavramak, değerlendirmek (13) ; bir durumu yaşamak, içinde bulunmak (15) ; fiillerin, birleşik fiil çekiminde kullanılmasını sağlayan yardımcı fiil (86).
gör ki : dikkat et, düşün ki, iyice bak (87).
- götür- : : taşımak, beraberinde bulundurmamak (74).
- göz : görme organı, göz (58) ; görüş, bakış (86).

- gözi yaş-ıla tol- : gözü yaşarmak, ağlamak (58).
- gözün ac- : görüşünü değiştirecek bilgi sahibi olmak, kavramak ; uyanmak, dikkatli bulunmak (97).
- güş : (F.) kulak ; işitme, işitiş (70).
- güş tut- : kulak tutmak, dikkatlice dinlemek (70).
- güşe : (F.) köşe (25).
- gün : gündüz (13).
- ğ :
- ğam : (< ğamm : A.) gam, dert, kaygı (84).
- ğaflet : (A.) gafillik, dalgınlık ; (Tas.) nefse uyma, nefsin isteklerine boyun eğme (97).
- ğaflet uyhusı : dalgınlıktan ileri gelen uyuşukluk ; nefsin isteklerine karşı koyamayarak onun boyunduruğu altına girme (97).
- ğâyib : (< ğâ'ib : A.) görünürde olmayan ; manevî âlem (65).
- ğill : (A.) gizli düşmanlık, kin (78).
- ğill u ğış (< ğill u ğışş : F.) : kin ve hile (78).
- ğuşş : (A.) : keder, tasa (18).
- ğuşş : (A.) : kederlenmek, tasa çekmek (18).

H, h, ħ

- ħabîş : (A.) alçak, kötü, soysuz (85).
- ħacet : (A.) gerek duyulan şey, ihtiyaç, istek (40).
- ħacet ol- : gerekmek, istek duyulmak (40).
- ħağ : (< Ĥağğ : A.) Hak, Allah, Tanrı (15).
- ħağ ta'āla (< Ĥağğ te'ālā : A. ; Allāhu te'ālā : A.) : yüce Tanrı, her şeye kadir olan Tanrı (: ta' ālā, aslında "Yüce olsun !"

- anlamı ile Allah adlarının yanı sıra dua yerinde kullanılmıştır; (E.)
 “Hak te’âlâ ve tekaddes, te’âlallah” gibi). (15).
- hāk** : (F.) toprak (75).
- hāl** : (A.) vaziyet, durum (25) ; (Tas.) insanın kendi iradesi dışında ve bir çaba göstermeksizin, yalnızca Allah’ın lutfu olarak kalbine gelen feyz, marifet, duygu, heyecan gibi şeyler (41).
- hālî** : (A.) boş (25).
hālî ol- : boşalmak (91).
- halk** : (A.) insan topluluğu ; insanlar (10).
- han** : han, hükümdar, sultan (74).
- harc** : (A.) sarf, harcama ; bir iş için kullanılan madde (82).
harc it- : bir işe sarfetmek, harcamak (83).
harc ol- : bir iş için kullanılmak, harcanmak (82).
- hāş** : (< hāşş : A.) seçilmiş, seçkin, ileri gelen (82).
- hāşıl** : (A.) elde edilen, ortaya çıkan (82).
hāşıl ol- : elde edilmek, ortaya çıkmak (82).
- hasıs** : (A.) : cimri, eli sıkı ; değersiz (85).
hasıs ol- : cimri olmak ; değersiz duruma düşmek (85).
- hatun** : (A.) kadın eş, hanım (25).
- hayā** : (< hayā’ : A.) namus, ar, edep ; Allah korkusu ile günah olan şeylerden kaçınma, günah işlemekten sakınma (3).
- hayrān** : (A.) şaşmış, hayrete düşmüş (10).
hayrān kal- : şaşırarak, hayrete düşmek (10).
- hazīne** : (A.) altın, gümüş, inci ve benzeri değerli nesnelere yığılı servet (80).
hazīne it- : hazine yapmak, büyük servet sahibi olmak (80).
- hem** : (F.) özellikle, zaten, kaldı ki (61).
- hemān** : (F.) anında, derhal, hemen (34).
- hem-dem** : (F.) candan arkadaş, dost (85).

- hem-reng : (F.) rengi bir, aynı renkte (72).
 hem-reng ol- : rengi bir olmak (72).
- her : (F.) hep, birer birer olmak üzere bütünü, ayrı ayrı olarak hepsi (40).
 her ki : herhangi bir kimse (98).
 her ne : hangi (100).
- her-bār : (F.) her defa, daima (40).
- hevā : (A.) heves, arzu, istek ; (Tas.) nefsin dünya ile ilgili aşağı işlere, şeylere yönelmesi (104).
- hırş : (A.) azgınlık ; sonu gelmeyen arzu, istek (92).
- hıç : (< hıç : F.) yok denecek kadar az ; asla, kesinlikle (47).
- hikāyet : (A.) nakletme, anlatma ; kıssa, olay, hikāye (başlıkta).
- hilm : (A.) sakinlik, yumuşak huyluluk (2).
- hoş : (< hōş : F.) güzel (23).
 hōş : (F.) güzel, iyi, hoş (70).
 hōş gel- : güzel olmak, iyi gelmek (70).
- hün-reng : (F.) kan renkli, kırmızı (72).
 hün-reng ol- : kan rengine bürünmek, kırmızılaşmak (72).
- huzūr : (A.) gönül rahatlığı, rahatlık (24).
- hüner : (F.) bilme, marifet ; ustalık (100).
 hüner ol- : marifet sayılmak (100).
- hürmet : (A.) hürmet, saygı ; şeref (1).
 hürmet it- : hürmet etmek, saygı göstermek ; şereflelendirmek (1).

I

- i : (< i-) imek fiili, birleşik fiil yapımında kullanılan yardımcı fiil (1).
- ıla : (< ile) ile (9).

- 'ışk : (A.) aşk, sevgi, aşırı sevgi (12).
'ışk-ıla aşkla, gönülden isteyerek ; aşk ile, varlığında aşk olarak, özü aşktan oluşmuş şekilde (12).

i

- i : (< iy) ey (6).
i- : imek fiili, ana yardımcı fiil, birleşik fiil yapımında kullanılan yardımcı fiil (2).
'ibādet : (A) Allah'a karşı kulluk görevini yerine getirme, ibadet, tapınma (2).
iç : bir yerin veya şeyin sınırlanarak dıştan ayrılmış kısmı, dahil, iç (22).
içinde : dahilinde, iç kısmında (71).
içre : içinde, arasında (22).
içün : uğruna, yoluna, için (52).
idin- : kendini bir şeye sahip kılmak, kendine sağlamak, edinmek (83).
ihsān : (A.) bağış, bağışlama(39).
ihsān it- : bağıшта bulunmak, bağışlamak (39).
ih̄tiyār : (A.) seçme, benimseme (4).
ih̄tiyār it- : seçmek, benimsemek (4).
iki : bir sayısından bir fazla, iki (5).
iki gözüm : sevgi, okşama tarzındaki bir sesleniş (64).
imdi : şimdi, artık (56).
incin- : incinmek ; (mec.) bir kimse, kötü söz veya hareketle gücenmek (54).
ir- : ermek, ulaşmak, varmak (5).
iş : iş, herhangi bir şeyi ortaya koymak, gerçekleştirmek için güç harcayarak yapılan etkinlik, çalışma ; hâl, durum (55).

- işâret : (A.) belirti, alamet, nişan (37).
 işâret it- : bir şeyi herhangi bir araçla veya el, yüz hareketleriyle anlatmak ; belirtmek (37).
 işbu : işte bu, bu (31).
 işit- : işitmek, kulakla algılamak, duymak ; haber almak (46).
 it- : etmek, yapmak (4).
 iv- : acele etmek, çabuk davranmak (14).
 ive ive : aceleyle, koşa koşa (14).
 iy : ey, kendisine hitap edilen kişi veya kişilerin dikkatini çekmek için ismin başına getirilir (33).
 izhâr : (A.) meydana çıkarma, belli etme, gösterme (50).
 izhâr iyle- : ortaya çıkarmak, belli etmek (50).
k, k
 kabûl : (A.) razı olma, yerinde sayma, uygun görmeye (63).
 kabûl it- : razı olmak, uygun görmeye (63).
 kaçan : ne zaman, her ne zaman (40).
 kâl : (A.) lafız, söz (51).
 kal- : herhangi bir durumda olmak, durumunu korumak (25) ; (kötü bir duruma) düşmek, uğramak (84).
 kanâ'at : (A.) kismete razı olma, yeterli sayıp daha çoğunu istememe (2).
 kâni' : (A.) kanaat eden, yetinen, fazlasını istemeyen (88).
 kâni' ol- : kanaat etmek, yetinmek (88).
 kalb : (A.) kalp, gönül ; insanın manevî varlığına, anlayış, duyuş ve seziş yeteneğine verilen ad (64).
 kân : (F.) bir şeyin asıl kaynağı, ocağı (73).
 kapak : herhangi bir kabın üstünü örtmeye yarayan nesne (29).
 kâr : (F.) fayda, yarar, kazanç (68).

- kıtırak : çok ağır, pek sert (64).
 kıtırak gel- : çok ağır gelmek, pek sert olmak (64).
- kazan : çok miktarda yemek pişirmede kullanılan büyük ve kulplu kap,
 kazan (32).
- kendü : kendi, kendisi (11).
- kez : kere, defa, kez (23).
- kıızıl : parlak kırmızı renkte olan, kıızıl (35).
- ki : (F.) bir kelimeyi veya cümleyi kendisinden sonra gelen bir
 unsura, cümleye türlü ilgilerle bağlamakta kullanılır (16).
- kııl : (A.) söz, söz söyleme, konuşma (60).
 kııl ü kıāl (F.) : konuşma (60).
- kile-vār : (< keyle-vār : F.) (tahıl ölçüsü olarak kullanılan) kile miktarın-
 ca, kile kadar (19).
- kim : bağlama ve kuvvetlendirme edatı, ki (14).
- kimesne : herhangi bir kişi, kimse (7).
- kimse : herhangi bir kişi, şahıs, kimse (18).
- kişi : kişi, insan ; koca, eş (18).
- kıo- : bir şeyi, belli bir yere yerleştirmek, bırakmak (28).
- kıol : vücudun omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölümü
 (76).
- kıoñşı : komşu (18).
 kıoñşı ol- : komşu olmak, komşuluk durumuna geçmek (18).
- kıoy- : terketmek, bırakmak (14) ; (bir şeyi, kullanılmak üzere) belir-
 lemek, ayırmak (30).
- kıul : Allah'ın yarattığı mahluk, bende, kul (62).
- kıuş : kanatlı, çenesi gaga şeklini almış uçucu hayvanların ortak adı,
 kıuş (61).
 kıuş kıafeşden uç- : (mec.) ruh, bedenden ayrılmak, ölüm olayı
 gerçekleşmek (61).

- küllü : (A.) bütün (99).
 küy- : sabretmek, beklemek (10).

I

- la'l : (A.) kırmızı renkte, değerli bir süs taşı, lal (71).
 liki : (F.) lâkin, fakat (50).
 luţf : (A.) ihsan, iyilik (44).
 luţf kıı- : lütfetmek, iyi davranmak (44).

M, m

- maḥrem : (A.) sırdaş (8).
 maḳām : (A.) yer ; vaziyet, durum (5).
 maḳāmāt : (A.) makamlar (81).
 maḳşüd : (A.) maksat, istenilen şey, istek (83).
 ma'lüm : (A.) bilinen, belli (43).
 ma'lüm ol- : bilinmek, belli olmak (43).
 ma'ni : (< ma'nā : A.) mana, anlam ; sır, giz (69).
 ma'ni : (< ma'nā : A.) mana, anlam ; (Tas.) hakikat, gerçek (93).
 ma'rifet : (A.) bilgi, tanıma, biliş ; (Tas.) sufinin ruhanî durumları yaşama, manevî ve ilahî gerçekleri tatma yoluyla edindiği bilgi, irfan (70).
 melāl : (A.) mahzun, hüznü, üzgün (63).
 melāl ol- : mahzunlaşmak, üzülmek (63).
 merd : (A.) insan, adam, kişi ; (Tas.) ermiş, eren, veli (1).
 merdān : (F.) insan, kişi (10).
 mermer : (A. < marmaron : Yunanca) : çeşitli renklere ve damarlısı da olabilen billurlaşmış kireç taşı, mermer (35).
 meşālih : (A.) işler (82).

- mescid : (A.) : meşcit, küçük cami (8).
- meydān : (A.) geniş, açık ve düz yer, alan ; temaşa makamı, muhabbet yeri (23).
- meyl : (A.) sevme, tutulma (54).
- mı, mi : soru eki (64, 62).
- mil : (A.) iğne gibi ince, uzun bir alet (72).
- Muhammed : (A.) “tekrar tekrar övülmüş” anlamına gelen bu kelime, İslam peygamberinin adıdır . Ondan önce bu adı almış hiçbir kimse bulunmamaktadır (31).
- Muştafâ : (A.) Hz. Muhammed’in adlarından biri (“seçilmiş , seçkin” anlamında) (4).
- mübârek : (A.) mübarek, kutlu (36).
- mümsik : (A.) cimri, eli sıkı (84).

n

- nā-ehl : (F.) ehil olmayan, yabancı, eşten başkası (3).
- nağş : (A.) nakış, süs (76).
- namāz : (F.) namaz, İslam’ın beş şartından biri olan ibadet, salat (9).
namāz kııl- : namaz kılmak, namaz ibadetini yerine getirmek (9).
- nazar : (A.) huzur, kat, ön (17) ; manevî rütbe sahibi kimselerin, feyiz verici, yeniden şekillendirici, olgunlaştırıcı bakışı (23).
nazar it- : bakmak (23).
nazar kııl- : bakmak ; manevî etkileme meydana getirecek şekilde bakmak (27).
- ne : nasıl ; hangi şey (4).
ne ki : ne kadar (24).
ne kim : neyi (56).

- nefs : (A.) insanın yeme, içme gibi maddî yanıyla ilgili ihtiyaçlarının bütünü, benlik (90).
- nesne : bir şey (17).
- ni'am : (A.) nimetler (68).
- nice ne (17).
nice__it- : ne yapmak (17).
- nicesine : nasıl, hangi tarzda, ne suretle (44).
- niçe : çok, fazla, pek çok, birçok (41).
- niçün : niçin, neden dolayı, ne için (14).
- nigār : (F.) resmedilmiş ; resim gibi güzel ; (tablo gibi güzel olan) sevgili, kadın (76).
- nihān : (A.) ortada olmayan, saklı, gizli ; gözle görülmeyen (43).
- ni'met : (A.) yiyecek içecek, azık (52).
- n'it- : ne etmek, ne yapmak (13).
- niyāz : (F.) dua ; yalvarma, yalvarıp yakarma (9).
niyāz it- : dua etmek ; Tanrı'ya yalvarıp yakarmak (9).
- nūr : (A.) nur, ışık, aydınlık ; (Tas.) maddenin kalpten uzaklaştırdığı ilahî feyzi ve dinle ilgili bilgileri açığa çıkarmada araç olan ışık (101).

o

- o : uzakta bulunan, söz konusu edilen kimse veya şeyi gösteren sıfat (39).
- oķu- : davet etmek, buyrun demek (28).
- ol : o, teklik üçüncü kişiyi gösteren ve çağdaş Türkçede kullanılmayan zamir (1) ; o, işaret sıfatının tarihî Türkçedeki şekli (5).
- ol- : olmak, meydana gelmek ; isimlerin birleşik fiil çekiminde kullanılmasını sağlayan yardımcı fiil (23).

- orta : bir şeyin kenarlarından, yaklaşık olarak aynı uzaklıkta olan yer, orta (34).
 ortak : ortak (55).
 otur- : bir yere yerleşmek, oturmak (24).

ö

- 'ömr : (A.) ömür, yaşama süresi, hayat (3).
 'ömr gec- : yaşamak, ömrün yıllarını tüketmek (61).
 öñ : huzur, kat, yan (28).
 örtün- : kendi üzerine bir şey örtmek, örtünmek (6).
 öyle : o tarzda, o yolda (4).
 öz : öz , kendi ; bir şeydeki temel unsur, asıl öge, iç (49).
 özi göyün- : ciğeri yanmak, içi yanmak, çok acı duymak (49).
 özge : özge, başka (6).

p

- pāk : (F.) saf, temiz, lekesiz (78).
 pāk it- : temizlemek, arındırmak (98).
 pāk iyle- : temizlemek, kusurdan, ayıptan arındırmak (78).
 pāk ol- : temizlenmek, arınmak (105).
 pic : (< pİç : F.) sıkıntı (54).
 pic ol- : sıkıntılı olmak, sıkıntıya düşmek (54).
 pīr : (F.) ihtiyar, yaşlı (67) ; ulu, yüce (69).
 pīr ü cūvān (F.) : yaşlı ve genç, herkes (67).
 pīrāhen : (F.) gömlek (6).
 pişe : (< pİşe : F.) iş ; huy, alışkanlık (55).
 pişe ol- : iş hâline gelmek ; huy edinilmek, alışkanlık olmak (55).

- pür : (F.) dolu (88).
pür ol- : dolmak (88).

r

- refik : (A.) yoldaş, arkadaş (75).
refik idin- : yoldaş saymak, arkadaş olarak kabul etmek (75).
renc : (F.) zahmet, sıkıntı (82).
renc ol- : sıkıntı verici şey hâline gelmek, sıkılmak (82).
resül : (A.) Tanrı elçisi (olan Hz. Muhammed) (27).
revân : (F.) çabucak, hemen (16).
rızk : (A.) yiyecek içecek şey ; Allah'ın herkese bağışladığı nimet (62).
riyâ : (< riyâ' : A.) içi dışı bir olmama, iki yüzlülük (104).
rûh : (A.) manevî varlık, ruh (69).

s, ş

- şabr : (A.) sabır, dayanma ; (Tas.) başa gelen musibetten dolayı şikâyeti, yakınmayı, acındırmayı Allah'tan başka kimseye yapmama (2).
şadef : (A.) sedef, inci elde edilen deniz canlısı (87).
şâğ- : memeyi, parmaklar arasında sıkarak sütünü akıtmak (38).
şâhâbe : (A.) Hz. Muhammed'in zamanında yaşayarak onu görmüş ve sohpetinde bulunmak şerefine ermiş mümin (erkek) kimseler (metinde, kimi kez teklik olarak kullanılmıştır.) (1).
saña : sana, "sen" zamirinin yönelme durumu (43).
sanı : arzu, dilek ; sır, giz (103).
sebeb : (A.) sebep, vesile (72).
selâm : (A.) selâm (65).

- selām id : selâmla, selâm ver (65).
- sen : teklik ikinci kişiyi karşılayan zamir, sen (52).
- seng : (F.) taş (71).
seng-i hârâ (F.) : çok sert taş, mermer (73).
- ser-gerdân : (F.) başı dönmüş, şaşkın (84).
ser-gerdân ol- : başı dönmek, şaşkınlaşmak (84).
- server : (F.) baş, önde gelen, ulu (33).
- sev- : sevmek, sevgi duymak (2).
- şıdık : (A.) doğruluk, doğru oluş ; gönül temizliği, kalbi temiz olma (99).
- şığ- : sığmak, bir yere, bir şeye bütünüyle girebilmek ; (mec.) uygun olmak, yaraşmak (97).
- sırr : (A.) sır, gizli tutulan, kimseye bildirilmeyen şey (7).
- sîm : (F.) gümüş (77).
sîm-ile zer (: sîm ü zer (F.) : gümüş ile altın (77).
sîm-ile zer it- : gümüş ile altın hâline getirmek ; değerli duruma eriştirmek (100).
- siz : çokluk ikinci şahsı karşılayan zamir, siz (15).
- şoru : hesap, soru (62).
- söyle- : söylemek, sözle anlatmak (45).
- söz : anlam taşıyan tek veya çok heceli kelime yahut kelimeler topluluğu (45).
- su'al : (< su'âl : A.) soru (13).
su'al it- : soru sormak (13).
- sulţân : (A.) sultan, padişah ; ermişlerin, gönül âlemlerine hükmettikleri göz önüne alınarak onlara verilmiş bir unvan (33).
- süd : süt (38).

§

- şābāş : (F.) takdir etme, beğenme, ‘‘aferin!’’ deme (32).
 şābāş di- : takdir etmek, ‘‘ne güzel , aferin!’’ demek (32).
- şād : (F.) memnun, sevinçli (25).
 şād ol- : sevinmek (25).
- şefi‘ : (A.) bir suçun bağışlanması için aracılık eden (103).
 şefi‘ ol- : bir suçun bağışlanması için aracılık etmek (103).
- şems : (A.) güneş (71).
- şerh : (A.) yorumlama ; açık ve ayrıntılı biçimde anlatma (97).
- şimdi : içinde bulunulan zamanda, şimdi (19).
- şu : yer, zaman veya anlatım bakımından biraz uzak olanı belirten sıfat (20).

T, t, t̄

- tā : (F.) dek, değin, kadar ; şöyle ki, diye, ki (45).
 : tā ki (; tā vakte ki : F.) ... incaya dek, ... a kadar ; için, diye (45).
- ta‘ām : (A.) yemek, yiyecek (65).
- tāc : (A.) sultanların başlarına taktığı, mücevherlerle, sorguçlarla bezenmiş başlık (74).
- tālib : (A.) istekli, isteyen (85).
 tālib ol- : istemek, dilemek (91).
 tālib-i dünyā ol- : dünya malını istemek, dünyaya kapılmak (104).
 tālib-i dünye ol- : dünyaya kapılmak (85).
- tama‘ : (A.) hırs, doymazlık, aç gözlülük (68).
- tañ : hayret, şaşma (36).
 taña qal- : hayrete düşmek, şaşakalmak (36).
- tañla : tan zamanı (8).

- Tañrı : Tanrı (62).
- taş- : sıvı durumunda olduğundan bulunduğu yere sığamayarak dışarı akmak, taşmak ; coşmak (29).
- taşra : dışarı (22).
taşra kal- : yoksun kalmak, dışında kalmak (22).
- tekbîr : (A.) İslam dininde, Tanrı'nın yüceliğini, büyüklüğünü anmak için söylenen ve "Allahu ekber" şeklinde başlayan duanın adı ; bu sözü söyleyerek Allah'ı ululama (69).
tekbir it- : "Allahu ekber, Allahu ekber lâ-ilâhe illa'l-lahu v'allahu ekber, Allahu ekber ve li'l-lahi'l-hamd." sözünü özel makamı ile söylemek, tekbir getirmek (69).
- tenûr : (F. : tennûr : A.) tandır (48).
- tennûr : (A.) tandır (11).
- terk : (A.) bırakma, ayrılma ; vazgeçme (51).
terk it- : bırakmak, ayrılmak ; vazgeçmek (51).
- tiz : (< tîz : F.) tez, hemencecik (48).
- tîz : (F.) tez, çabucak (11).
- tol- : dolu duruma geçmek, boş olmaktan çıkmak (22) ; kaplanmak, bir yere iyice yayılmak (70).
- tolaş- : bir şeyin çevresinde dönmek, dolaşmak (35).
- toli : içi boş olmayan, dolu (32).
- tonat- : giydiren kuşatmak, donatmak (86).
- toy- : açlığı kalmamak, doymak (30).
- tur- : doğrulmak, ayağa kalkmak (34).
- tuy- : işitmek ; sezme (96).

u

- u : (F.) ve, ile (99).
 ulı : büyük ; erdem bakımından çok büyük, itibarlı (22).
 ulu kiçi : büyük küçük, herkes (22).
 'ummān : (A.) büyük deniz, okyanus (87).
 uş : işte (61).
 uyan- : gerçeği anlayıp kavrar duruma gelmek ; (mec.) aydınlanmak,
 bilgisizlikten kurtulmak (97).

ü

- ü : (F.) ve, ile (97).
 ülüş- : paylaşmak, bölüşmek (31).
 üzre : üstünde (74).

v

- var : mevcut, bulunan, var (1).
 var- : gitmek ; erişmek, ulaşmak (15).
 ve : (A.) ve (başlıkta).
 vebāl : (A.) günah ; azap, ağırlık, sıkıntı (41).
 vir- : teslim etmek, bırakmak, vermek (11) ; birleşik fiil yapımında
 kullanılan yardımcı fiil (31).

Y, y

- yağ : yağ (19).
 yağa : giysinın boyna gelen, onu çeviren bölümü (105).
 yakasın çäk iyle- : yakasını yırtmak, kötü bir şeyden veya du-
 rumdan, artık dayanamayarak, son bir gayretle kendisini kur-

- tarmaya çalışmak (105).
- yakın : gerçekleşmesi, zaman bakımından yaklaşmış olan, yakın (61).
- yalın : örtüsüz, çıplak (86).
- yalın u ac : çıplak, muhtaç, yoksul (86).
- yan- : ısı etkisiyle kızarmak, rengi koyulaşmak ; (mec.) çok üzülmek (75).
- yār : (F.) dost (6).
- yārān : (F.) dostlar, gönülden arkadaş olanlar (36).
- Yemen : (A.) Arap yarımadasının güneybatısında bulunan bir ülke, Yemen (75).
- yi- : ağızda çiğneyerek yutmak, yemek (30).
- yir : herhangi bir işe veya şeye ayrılmış alan, yer (8).
- yoḥsul : yoksul ; düşkün (102).
- yok : var olmayan, bulunmayan, yok (6).
- yol : yol ; (mec.) maksat, uğur (33).
- yola sīm ü zer dök- : bir uğurda mali mülkü, var olan her şeyi saçmak, dağıtmak, feda etmek (95).
- yoluña cān ḳurbān : uğruna insanın canı feda, yoluna her şey feda (33).
- yūri- : yürüme, yol almak ; hareket etmek, iş yapmak (65).
- yūri : haydi (65).
- yüz : doksan dokuzdan bir fazla olan, on kere on (24).
- yüz : surat, yüz (72).
- yūzi ḥūn-reng ol- : yüzü kızarmak, sıkılmak, utanmak (72).

Z

- zāhir : (A.) açık, meydanda, belli, görünen ; bir şeyin dış görünüşü, meydanda olan suret (98).

- (F.) zayıf, güçsüz (71).
zebün ol- : âciz duruma düşmek (71).
zehir : (F.) zehir, ağı (91).
zehir ol- : zehir hâline gelmek, ağılaşmak (91).
zer : (F.) altın ; akçe (79).
zevâl : (A.) kötü duruma düşme, düşkünlük (102).
zeytun : (< zeytün : A.) zeytin (19).
zi : (< zi : F.) harikulade, ne güzel (88).
zîre : (< zîrâ : F.) zira, çünkü, bundan dolayı (47).

KISALTMALAR

- A. (Sözlük bölümündeki kelime kökeni bilgisi için) : Arapça.
A Menâkıb-ı Mevlâna'nın Fatih, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri,
manzum, 1319 nunumrada kayıtlı bulunan yazması.
F. Farsça.
H. Menâkıb-ı Mevlâna'nın Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi
(Ek) bölümü, 48 numarada kayıtlı bulunan yazması.
k. a. Kişi adı..
M. Menâkıb-ı Mevlâna'nın Konya, Mevlâna Müzesi Kütüphanesi,
2179 numarada kayıtlı bulunan yazması.
mec. Mecazî, mecaz olarak.
Tas. Tasavvufta.
Ü. Menâkıb-ı Mevlâna'nın İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY
2440 numarada kayıtlı bulunan yazması.

سِدْرِنِ هَوَادَه سِيَرِغِي   وَرِبْرِحَقْ اِكَا اِكِي مَرِغِي
 بَرِسِنِ اِيْدِنِ رَاوُنَه نَعِنَا   بَرِنِي دُوسْتِ يُلُونَه اِنْدِفَا
 اَوْلِ سَخَا عَادَتِ اَوْلِدِ سِيْمَرِغَه   جَمَلَه مَرِغِ اَوْبِنِ دِرَاوُلِ مَرِغَه
 خُوشِ تَوَكَّلِ اِدَبِ يَه اَمَنْدِ   اَدَمِيْنِكِ اِلِي اِكَا اَرِيْمَنْدِ
 هَرْ قِيْمَتِكِ مِمْرَدَلَكَه اَوْلُقُوشِ   يَه اَمَنْدِنِ اَنْدَنِ اَوْلُقُوشِ
 اَوْلِدِ خِي خُوشِ نِيَه هَوَا يَه اَوْبِي   عُمُرِ اَوْلِدِ قَه يُلَيْسِيْنَه كَجْدِ
 اَمْرَانِكِ مِمْرَدِ سِي بُو يِي   اَوْلِ تَشَكِّ جَهْدِ بُو سَمَا يَه اَنِ
 اَشْبُو حَالِيْلَه كَجْدِ عُمُرِ اِي بَارِ   اِنْدِي بَرِحْنَا وِرَانِ نِي كَارِ
 قَانِغِ اَوْلُنِ كِنِي اِرْ رِ كَنْجَه   طَمَعِ اِيْدِنْدِرِ دِلْ رَنْجَه
 اَهْلِ صَبْرَه تَوَكَّلِ اَوْلُ كَارِ   رِزْقِ اِرْ رِغَا يِي نَه اَكَا هَرْ بَارِ
 اَكَلْدَكَه بُو مَعْنِدِنِ اِي يِي   قَانِغِ اَوْلْمَقْلِقَه اِيْدِ كُوْتَدِ بِيْدِ
 وَارِدِي بَرِ صَحَابَه اَبُو دَرْدَه   حُرْمَتِ اِيْدِرْدِ اَحْمَدِ اَوْلِ مَرْدَه

سوريد

صَبْرِي جَلْبِي عَيْبَاتِي	سَوْرِي دِي نُك مَنَاعَتِي
عُمُرَتِي كَرْمِيدِنَا أَهْلِي	خَاتُونِي وَارِدِي حَيَا أَهْلِي
مُصْطَفِي نَه بُورِدِ اَيْلَه اَنْدِي	صَبْرِي فَخْرِ اَخْتِيَا زَاتِي دِي
بِرَعْبَا كُو كَلِكِي اِكْبِس كِير	فَقْرِي نُورِي اَوْل مَقَامِه اِرُر
اَوْل يَرَاهَنْدَن اَز كِي نُورِ دِي اَز	اَز تَنْبُ كِي مَكَا بُولَارِك اِي يَانِي
بِرَيْقَا دَن چَقْر دِلْدَان بَاش	سِرِي نُورِي كَمَسْنِيَه اَمْدِ قَاش
خَاتُونِي كِر كِر دُر دِي بَر بَر دِه	دِكَلَه مَسْجِدَه كَلَسَه اَبُو دَر دِه
اِتْمَزِي دِي صَحَا بَلْدَه نِيَا ز	مُصْطَفَا يِلْدَه اَوْل قَلْر دِي نَمَاز
جَمَلَه خَلْق قَالِرِي دِي اَكَا حَيْرَان	كِي نَزِي دِي دُعَا يَه اَوْل مَر دَان
كَنْدُ شُون كِير رِي دِي اَوْعَرِي ز	كَلْبَان كَلِكِي وَر زِد اَكَه تِي ز
اَوْل اِي عَشْفَلَه اِر ز دِي نِيَا ز	خَاتُون اَوْل دَمَه قِيلِرِي دِي نَمَاز
اَوْل اَبُو دَر دِي ه سُول اَنْدِي	بِر كُن اَصْحَا بَلْدَه اَكَه كُرْتِي دِي
قُو يِن دُعَا يِي اِيَه اِيَه	دِد لَر كِي مِچُون كِد رِسِن اِيَه

5

10

مُصْطَفَا دِرْسِرْكَ اَو وِر لَوْمُ خَوْتَا لِي نِدْرَا نِي كِر لَوْمُ

كَلدَا بُو دُرْدَه اَوْلَدَم اَو رَوَان دِر كِه بِنَه كَلدَا وُفْر جِهَان

بِخَر اِذَا لَمْ كِر اَوْدَه نَسَنَه يُوُق نَظَرِ بِنَه كُنْتَمَا اَز جُوق

خَا تُون اَي دُر كِه غُصَه مِم كِشِي بَر اَيُو كِمَسَه اَوْلَد دُر كِشِي

شَمْدَارِ پِه كِتْمِه بَر كِلَه وَا ر بَر جِقُق مِتْوِي نِي يَغِي دِ جِي وَا ر

اَن دِر ت كِبِشُور مُم بَر اَش اَوْلَسُن كَا فِدَا شُو خَا نِلِه اَش

اَوْلَدَم اَر پِه اَشِن بَشُر دِر وَا ن كَلدَا اَصْحَابِ بَر لَه فُجْر جِهَان

اَوْلَدَم اِچَه طُو كِر اَوْل اَوْل اِچِي بَرِي طَشَم قَلدَا وُل كِجِي

بَر كَز اَتِدِي نَظَر اَو فُجْر جِهَان اَوْل اَوْل اِچِي اَوْل دِ خُوش مِيدَان

اِك يُو ز وَا ر دِي صَحَابَه اِيَا ر خُوش حُظُورِ بِلَه اَو تَر رُنَكِ وَا ر

قَالِدِ بَر كُوشَسِي اَنك خَا لِي شَا ذَا لُو ر كُور دِ خَا تُون اَوْل خَا لِي

كِر دَا بُو دُرْدَه كَلن اَدَم جُوق دِر نِي دَم كِه اَشِبُو اَش اَز جُوق

خَا تُون اَي دُر رَسُو لَه دِي كِه كَلَه اَشَه فَلِسُن نَظَر كِه طُو لَه كَلَه

بشَن اشِي اودَم اكنه قدي	كلدا بود رده احمدي او قدي	
اولد من جوشه كالبن شندي	مصطفا اشك قيا قهي اجدي	
ارتني دخي چناقه قير	جمله اصحاب بيون ان طير	30
اشبو اشدن ورك اكا الشي	در محمد گلر سه داخي كشي	
جمله اصحاب درد اودم شابا	كرد لركم قطن دخي طراش	
جمله زجان يولگا قربان	سروري انبيا سين اي سلطان	
اول اولك ارتسينه ورد روان	مصطفا اولدم اچره طره مان	
برك زاني طلشد قلد نظر	بردرك واردي قزل مرمر	35
جمله يازان بو خاله قلد طكا	ورد اولدم مبارك النكا	
اول بود رديه بشارت ادر	ان برما قله اشارت ادر	
بربال برسد ورد سنجق	ان اجهك ودر او مرمر حق	
صبر كوله سينم اتد خوجان	در بود رديه او فخر جهان	
سانجق بال ياغ اقه هزار	هر چن سينم حاجت اوله اياز	40

درِ اَبودَرْدَه وَرَدَرِ نِجِه حَالِ
 مَصْطَفِي دِر بوسِ اِيْلَه عِيَانِ
 دِرِ اَبودَرْدَه كَم اِي فَحِ جِهَانِ
 لُطْفِ قَلْبِنْدِ كِي شَرْمَه دِلَه
 دِرِ مُحَمَّدِ كِه سِيْلَه سُوْرَك اِيَارِ
 45
 دِرِ كِه اَبودَرْدَه كِنْدَه كَم اَه تِيَزِ
 خَا تُوْمَك نَمَازِ قَا لَرِ كِيَجِ
 تَزُوْرُبِ كَلِكِي اَكَا وِرْدَمِ
 چُوْنَك اَبودَرْدَه سِيْلِدِ بُوْسِرِي
 50
 دِرِ مُحَمَّدِ كِه نِن بِلِرْدَمِ اِي يَارِ
 بَلَكِ تَا كِه فَفَرَكِ اَخُو الْبِنِ
 سَنَكِي چِيْنِ دُعَا اِذَا لَم اِي جَانِ
 دِرِ اَبودَرْدَه كَم اَه وَرِ سَمِ

بُوْنِ چَا رَدَه چُوْنِ دُرُرِ اَوُوْبَالِ
 اَشْبُوْ يَارَانَه حَالِكِ اِيْلَه بِيَانِ
 سَكِه مَعْلُوْمِ اَوُلُوْ جَمِيْعِ نَهَانِ
 سِرْدُوْسْتِ نِيْجَسِيْنَه كَلَه دِلَه
 تَا كِه سِيْلِيْنَه يَارِ لَكِ اَخِيَارِ
 سِرِ بُوْدَرِ اَشِيْدِ كَزِ اِي عِرِ پِيَزِ
 زِيْنَه اَكْنِنْدَه سَنَه يَفْلَدِ تِهِيْجِ
 نِن تُوْنَه كِرُوْنِ وِتْرُ رُخِ
 جُمْلَسِيْنَكِ كُوْنِيْدَا كِه اَزِي
 لِيَكِ يَارَانَه اِيْلَه اِيْلَه لُطْفِ هَا رِ
 تَرَكَ اِذَا لَرِ شُوْدِيْنِيْنَكِ قَالِنِ
 دِرِ لُوْ نِعْمَتِ كُوْنَه كَلَه رَوَانِ
 خَا تُوْمِ نَه دِرِ لَرِ اِي كُرْمِ

ذَنبِيَه مِيَا بُقَدَرَانَك هِيَج
اِكْمَزْدَاخِ اَز تَقَر بُوَايشَه
مُصْطَفَا دَر وُرَا مِدَاوِ رَوَان
اَوَّل اَبُو دَر دَه طَرْدِ كَلْدَاوِ تَبِيَز
چُونَكِ خَاتُونِ اَشْتَرِ اَشُو سِرِي
دَر بُو سِرِي چُو ز عِيَانِ اَتَدَكِ
خَوْدَن اَز كِه كِسْتَه خَالَمِي
نَمَر مَز كَجَا دَر دَاخِه اَوْش
اِك كَو كَلَكِ صُرُوسِ اَكْمَكِ اَوَلَه
چُونَكِ خَاتُونِ بُو دَر دَانْدِ بُوَا
خَاتُونِ اَي دَر اِي بِنَم اِي كَزَم
بُر وَا زَا مِدَاوِ اَد رُسُو لَه سَلَام
چُونَكِ خَاتُونِ بُو سُو رَا تَد بِيَان

55

60

65

اِنجَبِ بِنِي كِه اَوَلِي كِه بِيَج
بِنِ خَبَرِ قَمَاعَتِ اَوْلَدِ اِي شَه
هَر نَه كِه دَر كَلُونِ اَي دَر بِيَان
مُصْطَفَا نَه كِه دَر اَي تَدَاوِ عَزَبْت
اَه اَدَبِ طَوْلِدِ اِي اَشَلَه اِي كَرِي
خَلَقِ اَز اَسِنْدَه سَن بِيَان اَتَدَكِ
بَلِي سِدِي بُو قِيَلِ قَالَمِي
هَم بِيَقِنْدَر قَصْدَن اُو چِم بُو قُوَش
رَزَقِن اَكْمَكِ اِدَرِمِ نَكْرِ قَلَا
كِر دَر اَبُو دَر دِي كِه اَوْلَدِ مَلُوَل
قَلْبِ كَا قَاتَرِمِ كَلْدِ سِرْمِ
دِي كِه غَا بِي دَن اِي بِيَه طِعَامِ
وَر دَر اَبُو دَر دَه سِر اَتَدِ عِيَان

گزدر اشجار پیر جوان دُشد لر جمله ایغینه روان
 اهل صبره نعم از ره نواز طمع اهلینک اولد سعی نواز
 اکیلد کسه بو معنی ای پیر
 اولیا روحنه اید سرت کبیر

گل ای عاشق بو معنیه طت کوش معرفت قلبک اولد کله خوش
 کله بق سنک لجنده اولد زبون آتیه شمسده اولد جیکر خون
 اول سببدن یزی اولد خون رنگ عشق میل اولد غیچون هم رنگ
 اختیار ایتدا اولد بدخشانی سنک خان اچنید در گانی
 صبر که آنک نهاس اولد کران تاج از نه کتزدانی اولد خان
 70
 75
 یمنک خاک انچون اولد عقیق آتیه یاتد صبر ایدند عشق
 سود کران دُخسترا نیکار قوله بوینده اولد نقش نگار
 خاک کله چره اولد شمسده زرد آتیه شمسدن ایرتا که اثر
 عشقده جوشه کله اولد خان غلجشدن ازون ایلد پان

زَرِكَةَ سَيْمِكْ اَوْلُدُ زَرَكَايِي	جَمَلَةَ خَلْقِ جَانِ بِي سَوَزَايِي
اَوْلُدِ كِرَانِكْ اَمْرِنَهْ فَرْمَانِ	جَمْعِ اِدُو بِنِ خَزِينَهْ اِدْرِ سُلْطَانِ
صَنْبِرِكَهْ بَوْلِدِ بَوْمَقَا مَاتِي	اَشْبُو دُنِينِكْ اَوْلُدِ اَلَا تِي
هَرَمَصَا حَكْمَهْ اَوْلُدِ حَاصِلِ خَرَجِ	كَنْجِ اَوْلُ كِرْ خَاصَهْ عَامِ اَوْلُدِهْ رَنْجِ
خَرَجِ اِدْرَا هَلْتِهْ اِنْ غَارِفِ اَوْلُ كِنِ	هَرَمَهْ مَقْصُودِ اِدْرِ نِدِ بَوْلِدِهْ اَنْ
اَوْلُدِ مُسِكْ بِي جَانِمِ سَرَكِرْدَانِ	عَمَلِ عَصَهْ اِجْرَهْ قَلَدِ هَمَانِ
طَالِبِ دُنْيَهْ اَوْلِيَا اَوْلُدِ حَسِيَسِ	دَايْمَا هَمْدَمِ اَوْلُدِ اَمَلِ حَيْثِ
مَرْدِسَكْ اَكَلَهْ مَعْنِي كُنْ كَرَايِي	طُونْدِي كَرَجِهَانْدَهْ يَا لِكْ اَجِ
صَدَفِي كُرْكِهْ دُشْدِ عَمَانَهْ	بِنِ عِشْقِي اِي دِي دُرْدَانَهْ
فَاتِيحِ اَوْلِي جَفَزْ طُولِ اِرْجِي دُنِ	زِي صَدَفِي كَمَانِكْ اِجِي اَوْلِي
صَدَفِي عِشْقِي لَهْ اِدْرِ سَكْ چَاكْ	حَاصِلِ اَوْلَا دِلِ اِجِي كُو هَرِيَاكْ
نَفْسِ دَرِيَا بِلِكْ صَدَفِي بُو دِي	دُنْيَهْ طَالِبِ اَوْلُدِ صَوْنِ اَوْلِي
طَالِبِ اَوْلُدِ رَجَهْ اَوْلُ كَرِ اِجِي خَالِي	دَايْمَا زَهْرِ اَوْلُ كَرِ اَنْكْ بَالِي

80

85

90

طمعی حرصه قلدر اچی بوش زاط اولمز طولاً آنک اچی خوش
 هرچین قانع اولسه دلی اوله پز سر معنی بلن اوله اول در
 جهند قاطوله معنی اشب دله عارف اکلده تیر دیل بده
 معرفتا اولد دله در تیم دکن عاشق اوله اوله اوله در تیم
 زرد کل جانلر ایدر ایشار معز قدن طنبجه بر آسار

95

عشقه سخمز دلیله شرح بیان

اج کزله غفلت لئو سندن اویان

هرکه عشق جامسن کر ایلیه چاک ظاهر باطن اوزنی اده پاک
 کل عیب لردن اولسرخالی عشق صدقیله اوله هر خالی
 هر نه عیب کمر ادرسه اولد هنر بر نظر ده اتد خان سیمله زرد
 عشقیله هر نکم درسه بولا صدقند نور بر لره قلب طولا
 کرمیه عمر اولد غنجه زوال عشقیله سو ان تخیل پای
 فخر عالم شفیع اولسزاکا سور سو لیکر کسه سان کما

100

غَفَلَتْ أَهْلًا أَوْلَادًا لِبِ دُنْيَا طَلْدَانِكَ إِجِي هَوَا أَوْ رِيَا
 أَهْلًا لُطْفَ عَيْلٍ عَشْدَنَ أَوْلَادِكَ عَشْقَهُ حِرْصًا يَفَاسِنُ أَيْدِي جَانِ

عَشْقَهُ سِعْمَزِ دَلِيلَهُ شَرَحُ بَيَانِ

أَجْ كُرْ غَفَلَتْ لَمْ تُسْمَدَنَّ أَوْ بَيَانِ

حِكَايَتِ شِعْرُونَ وَ كِتَابِ

كَلَامِي غَاشِقُ بَوْمِغِيهِ طُكُوشِ مَعْرِفَتِ قَلْبِكَ طُوكَا كَلَكُوشِ

فَرِغَا لَمْ مُحْتَدِي مُحْتَبَازِ مَتَكَدِي كَن كَرْدِي بُوَا سَرَازِ

شَهْرُنِ إِجِي صَحَابَةِ طُوكُودِي بَرِي دِينَ هَم دَمِ أَوْلُودِي

وَارِدِي أَوْلُ زَمَانَدَةِ أَيْدِي جَهْرُودِ سَوَرِي دِي أَوْلَا رِحْمَلَةِ هَوُودِ

بَرِ شِعْرُونِ دِي بَرِي كَنْغَانِ أَوْلِ شِيدِ أَوْلِ كِينِ بِلِ إِخْوَانِ

بُوجْهَلِ أَوْلُ بُوْدِ أَنْكَرِ يَارِ طَانِ شَرَكْرِدِ جُئَلَةِ إِشِي هَرَبَارِ

بَرِ كَجْهَةِ وَاقِعِهِ كُرْزُ كَنْغَانِ كَلَاكَارِ سُولِ فَرِحِ جِهَانِ

دِرَاكَ كَمِ بَرِي كَلَامِي كَشِي كِرْدِنَه تَرَكَ اِدَه شُوَا لَلِ إِشِي